

FUNDAMENT

SO med språk- och kunskapsutveckling i fokus

Fundament är ett tydligt och välstrukturerat basläromedel i SO som säkerställer att alla elever ges möjlighet att klara betygskriterierna och utveckla sina förmågor. Läromedlet finns som både årskursböcker och stadieböcker. Alla böckerna i serien följer de nya kursplanerna i Lgr22.

Fundament sätter språk- och kunskapsutveckling i fokus. Serien består av grundböcker, lärarwebb och lärarhandledningar med mängder av utvecklande elevövningar som skapar lust och variation i inläringen.

Serien är skriven av ämneslärare med stor erfarenhet av såväl undervisning som forskning, och har genomgått extern faktagranskning.

Finns som både årskursbok och stadiebok

Om författarna

Mikael Bruér är legitimerad högstadie- och gymnasielärare i SO-ämnena. Efter mer än 15 år som lärare på högstadiet och gymnasiet är han idag verksam som universitetsadjunkt och doktorand vid Malmö universitet.

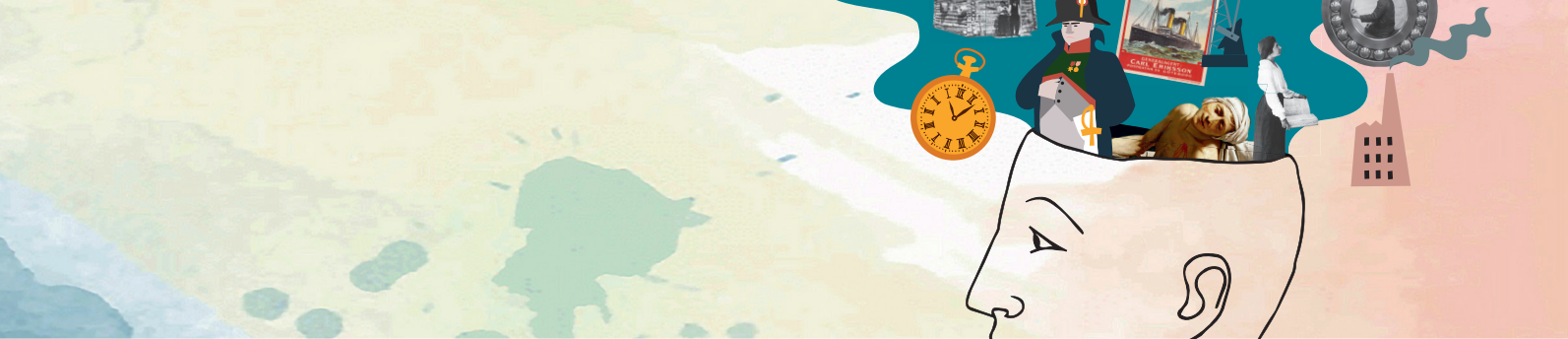
Per Eklund är legitimerad lärare, författare och föreläsare med mer än 20 års erfarenhet av undervisning, från grundskola till gymnasium och universitet. Han är känd för sin entusiasmerande, interaktiva pedagogik och vill inspirera människor att förstå religioners och kulturers möjligheter och utmaningar i vårt samhälle.

Tiina Hemberg är legitimerad lärare i samhällskunskap och historia för högstadiet och gymnasiet. Hon har arbetat som förstelärare och lärare i SO-ämnena och är idag skolledare på en högstadieskola.

Ingemar Wiklund utbildade sig i geografi på Stockholms universitet under 1990-talet. I drygt 20 år har han undervisat i SO-ämnena, från mellanstadiet upp till gymnasiet, alltid med geografi som huvudämne.

Med fokus på språk- och kunskapsutveckling

Grundböckerna har en tydlig struktur med noga genomarbetade och målgruppsanpassade texter. Tanken är att förklara istället för att förenkla och att skapa en grund för ett medvetet språkarbete.

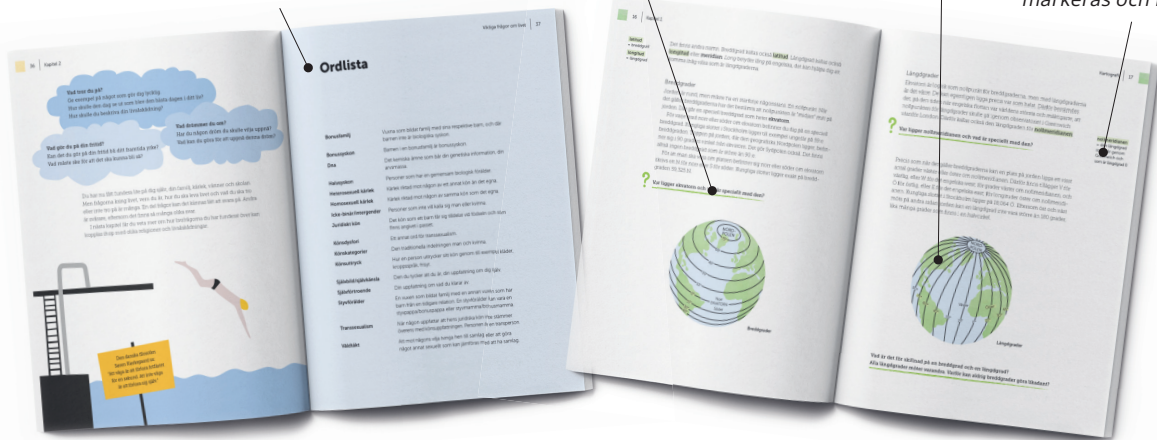
- Smarta lässtrategier och en modell för källkritik inleder varje bok.
- Kapitelstarten tydliggör för eleverna vad de ska lära sig.
- Texterna är noga bearbetade och viktiga begrepp förklaras i marginalen.
- Textens indelning i korta avsnitt med läsförståelsefrågor utgör stöd för inläringen.
- Kapitlets ordlista ger eleverna möjlighet att befästa det de lärt sig.
- Mängder av fördjupande kartor, spännande fotografier och stimulerande illustrationer stödjer inläringen.

Ordlistan i slutet av kapitlet sammanfattar ord och begrepp.

Texten är indelad i korta avsnitt med läsförståelsefrågor.

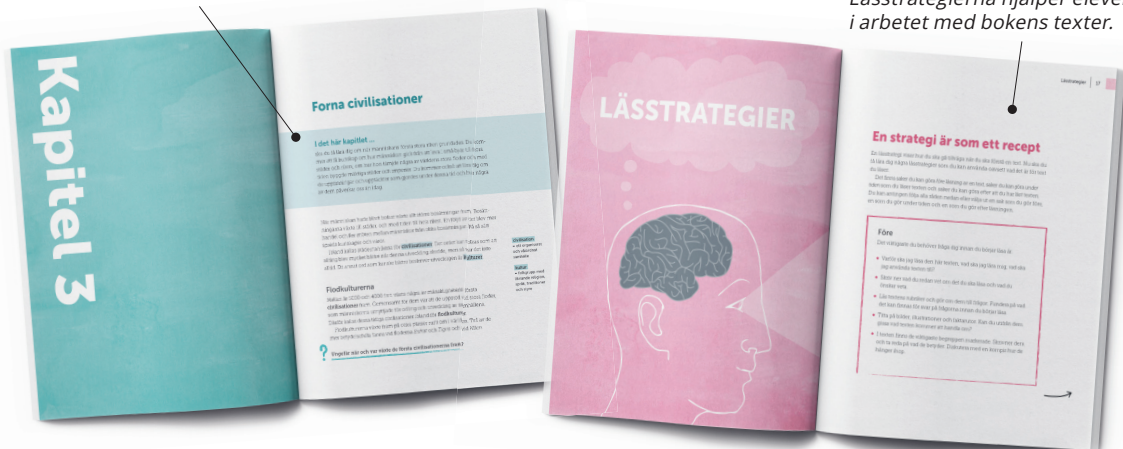
Bilder förtydligar och ger stöd.

Ord och begrepp markeras och förklaras.

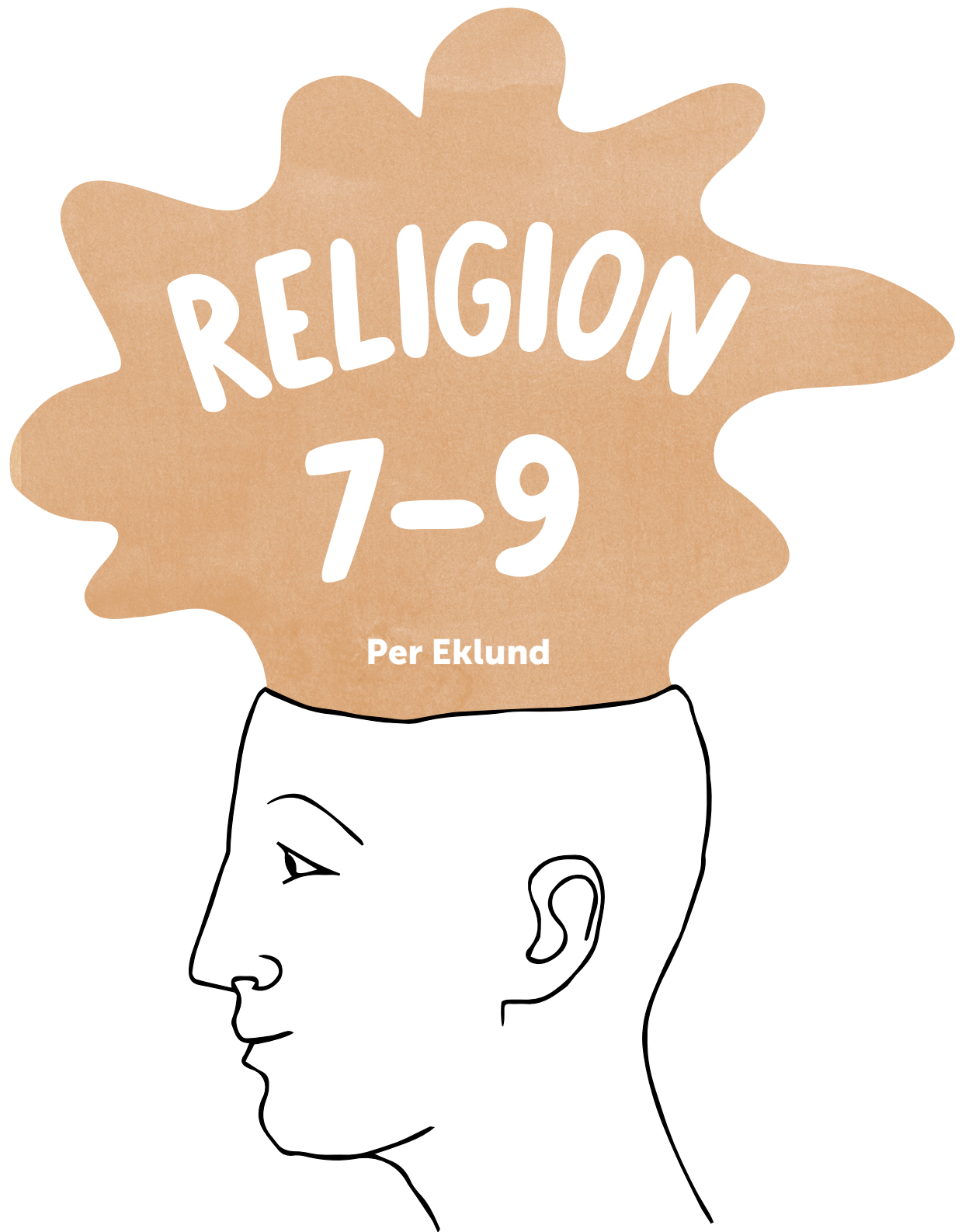

Kapitlet inleds med en beskrivning av vad eleverna kommer att få lära sig.

Lässtrategierna hjälper eleverna i arbetet med bokens texter.

FUNDAMENT

Lärohandledning

tukan läromedel

Läromedlets utgångspunkter

Ämnet religionskunskap ska verka i och förhålla sig till en mångkulturell skolmiljö både ur ett individuellt och ur ett samhälleligt perspektiv. Det är kunskaper om religioner och andra livsåskådningar som gör att vi kan tolka och förstå vår värld utifrån nationella och internationella perspektiv. Dessa kunskaper behövs också i mötet med andra människor. Religionsundervisningen ska också anknyta till den verklighet, kulturell, social och personlig, som ungdomar lever i. Detta är utgångspunkten för *Fundament Religion*.

Religionsämnet och forskningen

Professor emeritus Kjell Härenstam anser att religionsämnets huvuduppgift är att hjälpa eleverna i deras egna liv och hjälpa dem att förstå världen av idag. (Härenstam K., *Kan du höra vildhästen?*, 2000.) Men under lång tid har ämnet religionskunskap präglats dels av förhållningssättet att religion och livsåskådning är något som handlar om "andra", dels av att dessa andra står för något enhetligt snarare än att vara representanter för en mångfald. (Thurfjell D., *Det gudlösa folket*, 2015.)

Redan i första kapitlet i *Fundament Religion* möter eleverna påståendet att de tycker att ämnet religionskunskap är ett av de minst intressanta ämnena i skolan. Vad beror detta på? Deras egna livsfrågor verkar vara för kontroversiella och svåra för lärarna att hantera i undervisningen, vilket bidrar till den uppfattningen. (Carlsson D. & Thalén P., *Det postsekulära klassrummet*, 2015.) Religion upplevs också av många ungdomar som något gammaldags som förhindrar utveckling i dagens samhälle. (Risenfors S., *Gymnasieungdomars livstolkande*, 2011.)

Detta kan alltså vara en förklaring till att elever inte är lika intresserade av religionskunskap som de är av andra skolämnen. De upplever att ämnet inte handlar om dem, det berör dem inte, de ser ingen bredd eller hur ämnet kan hjälpa dem i deras liv eller hjälpa dem att förstå vår värld av idag. Eleverna själva anser att de mest får lära sig om religion, till skillnad från att också lära sig från eller av religion. (Lövheim M. & Bromander J., *Religion som resurs?*, 2012.)

En kompletterande förklaring kan vara att synen på religionsämnet har förändrats. I det post-moderna samhället ser eleverna religionsämnet som föråldrat därför att undervisningen bedrivs utifrån religionernas historia, man hinner inte lyfta fram hur religioner och livsåskådningar hanterar livsfrågor i dagens samhälle. (Lindgren Ödén B. & Thalén P., *Nya mål?: Religionsdidaktik i en tid av förändring*, 2006.)

Intressant är att elever med svensk etnisk bakgrund sedan länge visat ett svagare intresse för religionsämnet än elever med utländsk bakgrund. I sammanhanget är det dock positivt att elever i högstadiet generellt har en tydlig medvetenhet om samhällets kulturella och religiösa mångfald. (von Brömssen K., *Tolkningar, förhandlingar och tystnader*, 2003.)

Internet har helt ändrat gängse uppfattningar gällande ungdomar och livsåskådning. Media har blivit elevernas huvudkälla för information om religion. Den näst mest frekventa källan till information eller kontakt med frågor om tro och religion är skolan. Av stor betydelse är därför vilka slags religioner och livsåskådningar som lyfts fram i undervisningen och hur dessa behandlas.

Det centrala hos religioner och livsåskådningar är nämligen inte deras dogmer utan hur de hjälper människan att hantera livet. Religionskunskapen måste därför hantera detta och lämna det gamla sättet att undervisa, där de stora världsreligionerna står i fokus. Genom att betona mångfald istället för homogenitet minskar risken för stereotypa framställningar av religioner och livsåskådningar. (Löfstedt M., *Religionsdidaktik*, 2011.)

Utifrån ovanstående forskningsresultat kring hur religionsämnet måste behandlas i skolan har alltså *Fundament Religion* utformats.

Utveckla förmågorna och klara betygskriterierna

Fundament Religion ger förutsättningar för alla elever att få godkänt i religionskunskap. Bokens upplägg är format utifrån ämnets centrala innehåll samt de förmågor som eleverna under tre års tid ska utveckla.

Läromedlets upplägg och struktur

Fundament Religion utgår från den aktuella forskning som säger att religionsundervisningen ska anknyta till den verklighet, kulturell, social och personlig, som ungdomar lever i. Boken utgår alltså från livsfrågorna i elevernas eget liv och vidgar sedan perspektiven till att även omfatta livsfrågorna hos andra, för att därefter blicka ut mot förhållanden i vår värld idag. Eleverna ska lära sig om och av religion och livsåskådning.

Grundboken tar även fasta på forskningens rön om att sociala medier och populärkultur är den arena där unga idag hämtar inspiration för att forma sitt eget liv och bearbeta livsfrågor.

Lärohandledningen presenterar övningar och uppgifter till samtliga kapitel. Övningarna är engagerande och får eleverna att fundera kring egna livsfrågor, forma en egen uppfattning och ta ställning för den. Övningarna är också läs- och språkutvecklande.

Fundament Religion och elevernas progression

- Kapitel 1–6 utgår från elevens egen tillvaro och personliga frågor om livet. Via aktuella livsåskådningars sätt att förhålla sig till livet, och en tillbakablick på hur livsåskådningar formats genom historien, avslutas kursen med hur dessa frågor gestaltas i elevernas vardag via populärkulturen.
- Kapitel 7–12 utgår från hur olika riter, religiösa och icke-religiösa, följer oss genom livet och hur dessa gestaltas i judendom, kristendom och islam. Kursen avslutas med en utblick mot religionens roll i politiska skeenden.
- Kapitel 13–19 utgår från vårt liv tillsammans och hur etiska resonemang kan fungera. Via religion från Asien berättas om nya religiösa rörelser. Eleverna är nu mogna att tala om livsåskådningars roll för jämställdhet och sexualitet. Avslutningsvis ser vi livsåskådningen ur ett globalt perspektiv och talar om mänskliga rättigheter, frihet och ansvar. Eleverna är nu redo för vidare studier på gymnasiet.

Språk- och kunskaps- utvecklande arbetssätt

Kraven som ställs i kursplanen förutsätter att eleverna gör något mer med det centrala innehållet. De ska bland annat resonera, analysera, dra slutsatser, argumentera och jämföra. Det räcker inte att de reproducerar fakta för att klara betygskriterierna i ämnet. Språk och lärande är nära kopplade till varandra. Därför behöver eleverna få en språk- och kunskapsutvecklande undervisning. Alla elever gynnas av en sådan undervisning, men för många elever kan det vara absolut nödvändigt för att klara betygskriterierna.

Det finns ingen vedertagen definition av vad språk- och kunskapsutvecklande undervisning är för något, men forskning inom språk och lärande har identifierat olika framgångsfaktorer för en sådan undervisning.

- *Alignment* innebär att det ska finnas en samstämmighet mellan målen, undervisningen och bedömningsuppgiften. Det måste tydliggöras för eleven vilket målet är, hur vägen mot målet ser ut och hur du som lärare kommer att bedöma elevens kunskapskvalitet. Övningarna i lärarhandledningen är kopplade till kursplanen. I slutet av varje kapitel i lärarhandledningen finns ett test, som också knyter an till de betygskriterier eleven tränat på i övningarna.
- *Aktivera förkunskaper.* Undervisningen behöver ta sin utgångspunkt i elevens tidigare erfarenheter och kunskaper. När dessa aktiveras får eleven krockar att hänga upp sin nya kunskap på.
- *Höga förväntningar.* I Lgr22 är förväntningarna på eleverna högt ställda. Eleven ska göra något mer med det centrala innehållet och kunna tillämpa faktakunskaperna i resonemang och argumentationer, för att dra slutsatser eller jämföra. Det innebär att hen behöver mötas av en undervisning med högt ställda förväntningar och kognitivt utmanande uppgifter. Övningarna i lärarhandledningen är kognitivt utmanande.
- *Stöttning.* För att eleven ska kunna klara kognitivt utmanande uppgifter behöver hen stöttning längs vägen, inte bara här och nu. Det behövs en mer framåtsyftande stöttning i form av strategier. Istället för att förenkla övningen som vi ger eleven ska vi fundera över vilken stöttning eleven behöver för att klara övningen. I lärarhandledningen finns stödstrukturer till övningarna, i form av skrivmallar, grafiska modeller, begreppslistor, lucktexter, lässtrategier eller olika typer av tankekartor.
- *Språkets betydelse för lärandet.* Lärare behöver bli medvetna om vilka språkliga utmaningar som kan finnas i de texter eleven ska läsa, men också de texter som eleven själv ska producera. Vi behöver fundera över vilket språk som krävs för att nå betygskriterierna inom det område vi arbetar med. I flera övningar i den här lärarhandledningen finns därför begreppslistor som eleven kan använda, men också förslag på sambandsord. Till varje kapitel finns begreppsövningar med de ämnesspecifika begreppen.
- *Interaktion och elevaktivitet.* Eleven behöver ges stort talutrymme och möjlighet till interaktion. Att tala och göra stärker lärandet och kunskapsutvecklingen. Elevens tankeprocesser synliggörs. Därför finns övningar i lärarhandledningen med fokus på interaktion och elevaktivitet.
- *Flerspråkighet som resurs.* Övningarna ger eleven möjlighet att använda sitt starkaste språk för att förstå ämnesinnehållet. Ibland sker ett "korsspråkande", *translanguaging*, där elevens flera språk används samtidigt. När elevens flerspråkighet tillvaratas kan språk- och ämneskunskaper utvecklas parallellt. Om vi nyttjar elevens flerspråkighet kan vi ha fortsatt höga förväntningar, och även andraspråkselever kan arbeta med kognitivt utmanande övningar.

Lästips:

- Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever: effektiv undervisning i en utmanande tid*. Natur & Kultur. Läs också på <http://www.thomasandcollier.com/index.html>.
- Gibbons, P. (2013). *Lyft språket, lyft tänkandet: språk och lärande*. Studentlitteratur.
- Gibbons, P. (2013). *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet*. Studentlitteratur.
- Greppa språket: ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*. Skolverket (2012).
- Haje, M. & Meestringa, T. (2014). *Språkinriktad undervisning: en handbok*. Studentlitteratur.
- Kaya, A. (2016). *Att undervisa nyanlända: metoder, reflektioner & erfarenheter*. Natur & Kultur.
- Wiksten (f.d. Bjerregaard), M. & Kindenberg, B. (2015). *Språkutvecklande SO-undervisning: strategier och metoder för högstadiet*. Natur & Kultur.

Att bedöma i SO-ämnen

Att bedöma elevens prestationer inom ramen för aktuella styrdokument är en utmaning. Inte enbart därför att bedömning i sig är en komplex process, utan också för att samtliga SO-ämnen är omfattande i relation till både det centrala innehållet och betygskriterierna.

Uppgifterna i *Fundament*-serien utgår från det centrala innehållet och betygskriterierna och är uppbyggda utifrån två principer: analytisk och holistisk bedömning.

Analytisk bedömning

Analytisk bedömning innebär att bedömningen är uppdelad i mindre enheter. Varje enskild uppgift bedöms med utgångspunkt i olika delar av betygskriterierna. Detta är en metod som lämpar sig väl för bedömning av mindre uppgifter. Varje enskild uppgift är därför markerad med vilka delar av betygskriterierna som uppgiften kan ge belägg för. Varje enskild uppgift ger på så vis information om, eller belägg för, elevens kunskapsnivå.

Holistisk bedömning

Holistisk bedömning innebär att bedömningen riktar sig mot helheten istället för mot en mindre del. Att använda sig av holistisk bedömning lämpar sig bra om läraren ska bedöma ett större arbete eller prestationer över en längre tid. Uppgifterna i *Fundament*-serien understryker vilken förmåga som uppgiften utgår från och kan därför också användas för ett mer långsiktigt arbete och ingå i en större, holistisk bedömning.

Betygsättning

Att bedöma uppgifter är inte samma sak som att sätta betyg. Varje enskild uppgift ger läraren information om elevens kunskaper i relation till betygskriterierna för respektive ämne.

För att kunna sätta ett rättvist betyg är det viktigt att titta på helheten och bedöma elevens kunskaper utifrån samtliga uppgifter som eleven blivit bedömd på, och utifrån samtliga belägg som eleven visat.

I denna process kan de olika uppgifterna fungera som underlag för en större helhetsbedömning. I det sammanhanget är det viktigt att läraren tittar på elevens samlade prestation.

Att arbeta med övningarna

En arena för fördjupad förståelse

Lärohandledningen ska ses som en arena där eleverna kan få en fördjupad förståelse för hur de själva och andra tolkar och förstår livet. De ska utveckla sitt kritiska tänkande och få redskap som hjälper till att utveckla deras egen livsåskådning. Övningarna och uppgifterna skapar även förutsättningar för fördjupat lärande, vilket ligger till grund för bedömning mot betygskriterierna. I samband med denna process finns också utmärkta möjligheter till formativ bedömning.

Lärohandledningen är upplagd utifrån bokens kapitelrubriker. Du hittar en rad olika uppgifter, ofta fler än vad du behöver till varje kapitel. Syftet med övningarna är att förklara, förstärka och förankra kapitlets innehåll hos eleverna. Övningarna ska göra så att eleverna lär sig från och av religion och livsåskådning, snarare än om.

I anslutning till varje övning finns angivet till vilket kapitel övningen hör, vilken typ av övning det är, till vilka typer av grupper övningen passar, hur lång tid övningen kan beräknas ta, vilka förmågor som tränas samt vilken koppling övningen har till det centrala innehållet och betygskriterierna.

Varje kapitel avslutas med ett kapiteltest. Testen är utformade så att de i första hand testar de faktakunskaper som berörs i kapitlet. Utöver detta finns en eller flera uppgifter som är tänkta att testa någon ytterligare del av betygskriterierna.

I övningar och kapiteltest finns rader för eleverna att skriva på, men ofta räcker nog inte dessa till. Då kan ni naturligtvis använda anteckningsbok eller lösblad.

När tiden inte räcker till

Du kanske inte hinner allt ...

Som läromedelsförfattare lever vi i den bästa av världar. En lärobok skrivs och en lärohandledning konstrueras. Materialet täcker ämnets syfte, det centrala innehållet och betygskriterierna. Men kommer du som lärare att hinna med allt? Nej, hur vi än gör så hinner vi lärare sällan med allt som står i läroboken eller materialet i lärohandledningen, trots goda avsikter och höga ambitioner. Hur gör du när tiden inte räcker till?

... men undervisa utifrån ämnets syfte ...

Kapitlen i grundboken och övningarna i lärohandledningen ska ses utifrån ämnets syfte. Lärohandledningen beskriver i inledningen till varje kapitel hur kapitlet och övningarna hör samman med ämnets syfte. Detta är grunden. Grundboken och lärohandledningen ger möjligheter till ett brett och varierat bedömningsunderlag kopplat till betygskriterierna.

... och utgå från modellen på nästa sida!

Om du känner att paniken är nära och du inte hinner det du planerat så kan du använda följande enkla modell för att ändå känna att du hunnit med ämnets syfte.

1. Utgå alltid från grundboken.
2. Arbeta med läsförståelsefrågorna i grundboken.
3. Utvärdera med hjälp av en av kapitlets övningar i lärarhandledningen. Varje övning har en koppling till betygskriterierna. Utgå från ett holistiskt perspektiv.

Behöver du en flytväst?

Känner du att du inte hunnit planera en lektion så som du tänkt? I lärarhandledningarna finns många övningar som går att genomföra utan någon större planering eller förberedelse och som ändå ger lektionen ett tydligt syfte utifrån det centrala innehållet. De kan fungera som din "flytväst" så att du klarar lektionen.

Du kan använda dessa övningar och låta eleverna sätta igång direkt. I de flesta fall behövs bara övningen, i några fall behöver de grundboken. Om du därefter avslutar med en genomgång och diskussion med eleverna så är lektionen i stort sett fixad. Kanske hinner du med två övningar under en lektion. Vissa övningar kan du använda igen, även om du gjort dem tidigare. Håll dig flytande!

Undersökning om folktro

Typ av övning: analys

Gruppstorlek: enskilt, mindre grupp, därefter helklass

Tid: 20 minuter

Förmågor som tränas: strukturera, påvisa samband, tolka, värdera, reflektera

Koppling till centralt innehåll och betygskriterier: se tabell på s. 19

Läroinstruktion

Eleverna ska göra en undersökning om folktrons betydelse idag och dra slutsatser. Övningen är en läxa till nästa lektion. Resultatet sätts då i relation till grundbokens text under rubriken "Folktrons betydelse" genom att följande frågor ställs:

- Stämmer det att folktro finns vid sidan av religion?
- Stämmer det att tankarna inom folktro är vanliga därför att de är så lätta att följa?
- Varför finns dessa uppfattningar kvar i vår moderna värld?
- Låt eleverna sammanställa sina resultat i mindre grupper. För in gruppernas resultat i tabellen.

Sammanställning av undersökning om folktro:

	Grupp 1		Grupp 2		Grupp 3		Grupp 4		Grupp 5		Grupp 6		Totalt		Totalt %	
	ja	nej	ja	nej	ja	nej	ja	nej	ja	nej	ja	nej	ja	nej	ja	nej
1.																
2.																
3.																
4.																
5.																
6.																
7.																
8.																
9.																
10.																

Undersökning om folktro

Din uppgift är att undersöka om folktro är levande i Sverige idag. Du ska använda formuläret nedan och föra in svaren från minst en men helst flera vuxna personer.

Berätta inte för den du intervjuar att undersökningen handlar om skrock. Säg istället: "Ursäkta, kan jag få ställa några frågor till dig? Det kommer inte att ta lång tid. Du svarar anonymt och du behöver bara svara ja och nej på tio påståenden." Markera vilka av personerna 1–5 som är kvinnor respektive män. Sätt en ring kring ordet "Person" om den intervjuade är kvinna.

		Person 1		Person 2		Person 3		Person 4		Person 5	
		ja	nej	ja	nej	ja	nej	ja	nej	ja	nej
1.	En svart katt som går över vägen betyder otur.										
2.	Att gå under en stege betyder otur.										
3.	Att hitta en fyrklöver betyder tur.										
4.	Att lägga nycklarna på bordet betyder otur.										
5.	Att krossa en spegel ger sju års olycka.										
6.	Fredagen den trettonde är en otursdag.										
7.	Om en pepparkaka delar sig i tre delar i handen får du önska dig något.										
8.	Att gå på A-brunnar betyder otur.										
9.	Skor som blir liggande upp och ner ger otur.										
10.	Om tårtbiten man skurit upp tippas omkull blir man inte gift.										

Läs om folktro i grundboken. Vilka slutsatser kan du dra av din undersökning?

INNEHÅLL

Fundament Religion 7–9

Copyright © Tukan läromedel

Utgiven av Tukan läromedel 2022

Örlogsvägen 15

426 71 Västra Frölunda

www.tukanlaromedel.se

Faktaundersökning:

Urban Folkebrant, lektor i religionskunskap

Redaktionell produktion:

KAP Pernilla Karlsson AB

Formgivning:

Anna Arturén, Gyllene Snittet

bokformgivning AB

Illustrationer/omslag:

Anna Lagerström, Lille fabrik AB

Kartor:

Petter Lönegård, Lönegård & Co

Andra tryckningen

Tryckt i Lettland 2023

ISBN 978-91-88955-43-2

1	Du själv och alla andra	18
	Religionsvetenskap	19
	Mångfald	20
	Vi människor är olika	20
	Vad vi tycker och tror förändras	22
	Förståelse och respekt	23
	Livsåskådning och mänskliga rättigheter	23
	Religionsfrihet	24
	Ordlista	25
2	Viktiga frågor om livet	26
	Varför lever vi?	27
	Varför måste vi dö?	29
	Du och du själv	30
	Du och din familj	33
	Du och kärleken	34
	Du och vänner	38
	Du och skolan	39
	Livsåskådning och framtidsdrömmar	39
	Ordlista	41
3	Livsfrågor i vår tid	42
	Människan är unik	43
	Olika livsåskådningar	44
	Religiösa livsåskådningar	46
	Religion och tro i Sverige idag	48
	Kulturellt kristna	49
	Att vara privatreligiös	50
	Religion och vetenskap genom historien	52
	Hur har universum skapats och livet på jorden uppkommit?	56
	Sekulära livsåskådningar	58
	Humanism	58
	Sekulär humanism	58
	Ekosofi	59
	Existentialism	61
	Feminism	62
	Ordlista	64

4 Etik – om att tänka efter före 66

Hur ska kvinnan välja?	69
Etik	70
Moral	70
Etiska modeller	72
Kvinnans val	74
Etiska problem	74
Att tänka efter före	75
Ordlista	77

5 Livsfrågor i olika samhällen 78

Förhistorisk religion	80
Hinduismens ursprung	82
Religion i det forntida Mesopotamien	84
Religion i det forntida Egypten	86
Monoteismen växer fram	90
Judendomens ursprung	91
Religion i antikens Grekland	94
Buddhismens ursprung	99
Religion i antikens Rom	100
Kristendomens ursprung	101
Islams ursprung	104
Den fornnordiska religionen	106
Ordlista	110

6 Livsfrågor i medierna 112

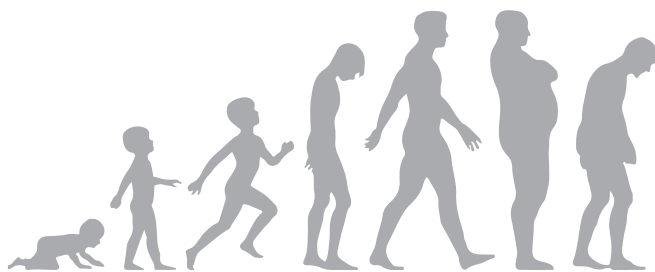
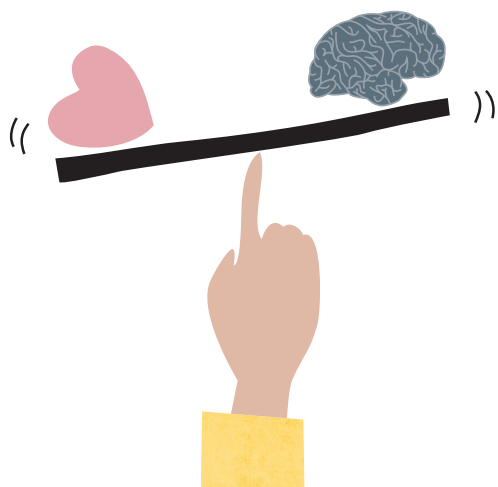
Populärkultur	113
Biografen som religiös lokal	114
Livsfrågor i medierna	115
Du och du själv	116
Du och din familj	117
Du och kärleken	118
Du och vänner	119
Du och skolan	120
Livsåskådning och framtidsdrömmar	121
Religionskritik och religions- propaganda i medierna	122
Ordlista	123

7 Ditt och mitt liv 124

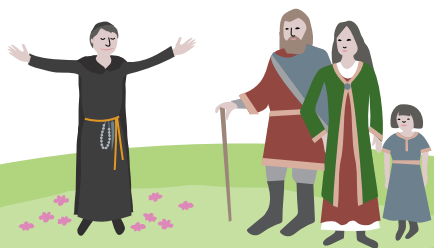
Att analysera en livsåskådning	125
Livets byggstenar	126
Dina och mina byggstenar	131
Grunden för byggstenarna	133
Du och dina attitydglasögon	134
Ordlista	135

8 Judendom 136

Gudsbild	137
Enhet och mångfald	139
Religiösa texter	142
Högtider och traditioner	146
Heliga platser	150
Historia	152
Testa dina attitydglasögon!	156
Ordlista	157

9	Kristendom	158	12	Religion, fred och konflikt	232
	Gudsbild	159		Religion startar inte konflikter, människor startar konflikter	233
	Enhet och mångfald	161		Religion, politik och människor	235
	Religiösa texter	163		Religion och samarbete	241
	Högtider och traditioner	167		Religion och fredsarbete	243
	Heliga platser	174		Testa dina attitydglasögon!	244
	Historia	175		Ordlista	245
	Testa dina attitydglasögon!	191	13	Vårt liv tillsammans	246
	Ordlista	192		Det goda livet	248
10	Kristendomen i Sverige	194		Etik och moral	250
	Sverige är ett kristet land	195		Den goda människan	251
	En ny religion i Sverige	196		Feministisk etik	253
	Kristendomen ersätter den fornnordiska religionen	197		Vårt liv tillsammans	254
	Sverige blir ett katolskt kristet land	198		Ordlista	255
	Sverige blir ett protestantiskt kristet land	200		Det indisk-religiösa trädet	256
	Förändringar i Sverige	204	14	Hinduism	258
	Väckelserörelser och frikyrkor	204		Gudsbild	259
	Svenska kyrkan blir en frikyrka	206		Enhet och mångfald	262
	Är Sverige ett kristet land?	207		Religiösa texter	265
	Religion i Sverige idag	208		Högtider och traditioner	269
	Testa dina attitydglasögon!	208		Heliga platser	272
	Ordlista	209		Historia	273
11	Islam	210		Testa dina attitydglasögon!	276
	Gudsbild	211		Ordlista	277
	Enhet och mångfald	213	15	Buddhism	278
	Religiösa texter	215		Gudsbild	279
	Högtider och traditioner	221		Enhet och mångfald	281
	Heliga platser	226		Religiösa texter	284
	Historia	227		Högtider och traditioner	290
	Testa dina attitydglasögon!	230		Heliga platser	292
	Ordlista	231		Historia	293
				Testa dina attitydglasögon!	296
				Ordlista	297

16 Religioner i Kina och Japan 298

En förändrad grund för byggstenarna	299
Religioner i Kina – daoism och konfucianism	300
Religioner i Japan – shintoism och buddhism	306
Synkretism	310
Testa dina attitydglasögon!	310
Ordlista	311

17 Andra sätt att tro 312

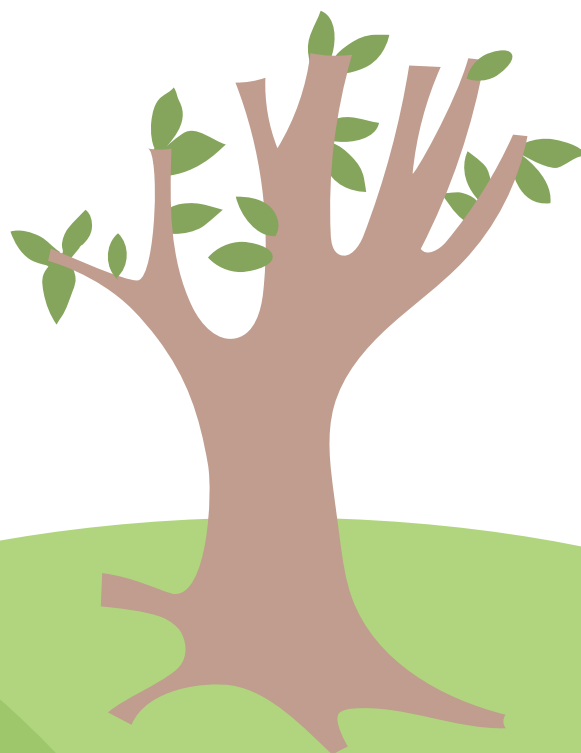
Esoterism	313
Folktro	314
Ockultism	318
Nyandlighet	321
Sekter	326
Är naturen och skogen vår senaste religion?	327
Testa dina attitydglasögon!	328
Ordlista	329

18 Olika syn på livsfrågor 330

Religionskritik	331
Att bevisa och motbevisa Guds existens	333
Teorier om naturvetenskap och religion	336
Kritik av esoterismen	337
Kritik av new age	338
Ordlista	339

19 Ditt och mitt liv i vår värld 340

Ömsesidig förståelse	342
Dialog som resurs	342
Att leva i vardagen	344
Ditt och mitt liv i vår värld	346
Ordlista	347
Statistik	348
Källförteckning	350

Böcker som handlar om folktro, ockultism och nyandlighet placeras i bokhandeln under rubriken "Esoterika".

Folktro

ufo

= oidentifierat flygande föremål

Tror du på tomten, **ufon** eller att talet 13 är ett olyckstal? Få av dina kamrater skulle nog säga att de tror på tomten, men om du frågar om de tror att talet 13 betyder otur skulle säkert flera av dem säga ja. Kanske skulle någon också säga att det finns ufon.

övernaturligt

= "överjordiskt", hör inte hemma i vår värld och kan inte förklaras vetenskapligt

Folktro är ett samlingsnamn på tankar och idéer om det **övernaturliga** som inte hör ihop med vare sig vetenskap eller religion. Att det kallas just folktro innebär att tron inte passar in på någon känd religion, till exempel en världsreligion. Den hör istället ihop med folket i ett visst område eller en speciell del av världen. Folktro är inget nytt. I den finns tankar och idéer som kan spåras hundratals år tillbaka i historien.

Vad menas med folktro?

Gammal folktro

väsen

= fantasivarelser inom folktron

Till gammal folktro hör tron på övernaturliga **väsen**, till exempel spöken, skogsrået, näcken, tomtar och troll. Ett spöke anses vara en död persons ande. Skogsrået är i folktron ett kvinnligt väsen som lockar vandrare att gå vilse. Näcken är ett manligt väsen som enligt folktron håller till vid vatten och vill locka till sig människor och dränka dem.

Många konstnärer har inspirerats av folktro. Den svenske målaren John Bauer blev i början av 1900-talet mycket känd för sina bilder på troll.

Tomten är ett annat exempel. Men det är inte samma tomte som kommer med julklappar, utan en hustomte. Det är ett väsen som man förr trodde pysslade om gården och husdjuren. För att vara vän med tomten satte man ut gröt.

Förr i tiden trodde man också på troll. Trollen var varelser som levde i skogen. De kunde både hjälpa och ställa till det för människor. Kanske har du hört någon säga: "När man talar om trollen ...". Det är en del av ett gammalt uttryck som lyder: "När man talar om trollen så står de i **farstun**." Idag betyder uttrycket att något som nyss verkade osannolikt just hände. Det har sitt ursprung i tron att man inte ska tala om något hemskt, eftersom det då kommer att ske.

farstu
= äldre uttryck
för hall

Ge exempel på gammal folktro.

Om du tror att du får otur om du ser en svart katt gå över vägen är det också exempel på gammal folktro som lever kvar idag. Att katten går över vägen är en vardaglig händelse. Det speciella är att den har fått en övernaturlig funktion. Den kopplas samman med otur. Vardagliga händelser som kopplas ihop med något övernaturligt brukar kallas för skrock.

Vad är skrock?

Modern folktro

I folktron finns också moderna uppfattningar, till exempel tron på utomjordingar, ufon och vampyrer. Utomjordingar är ett samlingsnamn för varelser som påstås komma från andra planeter. De brukar också kallas aliens. Ufon är oidentifierade flygande föremål. Ingen kan alltså säga vad det är eller var de kommer ifrån.

Vampyrer är väsen som påstås ha övernaturliga krafter och som suger blod. Tron på vampyrer har funnits långt tillbaka i historien, men har blivit mycket populär idag. Många filmer, tv-serier och böcker handlar om vampyrer.

Ge exempel på modern folktro.

Att förälskade par fäster hängglås på ett broräcke för att få tur i kärlek är exempel på modern folktro.

Folktrons betydelse

Genom historien har folktro funnits vid sidan av religion. Även om människor tillhör en religion kan de tro på något som hör hemma inom folktron.

Vare sig du har en religiös eller sekulär livsåskådning finns det ofta inslag av skrock och vidskepelse i din vardag. Ett exempel är uppfattningen att talet 13 skulle ge otur. I flygplan saknas ofta stolsrad 13. På hotell finns sällan rum med nummer 13. Det beror på att så många människor vill undvika detta tal.

Men vad har folktron för betydelse? Forskare menar att folktron är så vanlig eftersom dess råd är så lätta att följa. Det är svårare att hela tiden följa en religions levnadsregler. Tron på skogsrädet eller troll hindrade förr folk från att gå vilse, eftersom de inte vågade sig så långt in i skogen. För att hindra barn från att drunkna skrämde man dem med att näcken kunde ta dem om de lekte vid vattnet. Man satte ut gröt till tomten för att man var så rädd om sina djur och trodde att tomten kunde göra dem sjuka om han inte fick uppskattning.

Folktron säger att om du ser en svart katt gå över vägen, och tror att det betyder otur, kan du spotta tre gånger över vänster axel så försvinner oturen. Det är alltså ganska lätt att skydda sig mot otur, för den som tror på folktro. Det är svårare att följa den gyllene regeln, att alltid undvika att göra något mot andra som man inte skulle vilja att någon gjorde mot en själv.

Varför är många uppfattningar inom folktron så vanliga?

Ockultism

Ockultism är tanken att det bortom vår verklighet finns andliga krafter som människan kan komma i kontakt med och använda sig av. Precis som inom folktron kan människor som tillhör en religion också tro på något som hör hemma inom ockultismen. Exempel på ockultism är astrologi, spiritism och teosofi.

Ockultism kan delas in i folklig ockultism och ockulta rörelser.

Vad är ockultism?